

Vass István

SPORT, TÁRSADALOM, TÖRTÉNELEM¹

„A futball különlegessége részben abból ered, hogy a labda és az emberi fej mérete nagyjából egybeesik.” (Kukorelly Endre)

2021. június 12.

Második napja nézem az európai futballbajnokságot. Két mérkőzés között olvasok vagy éppenséggel teljesíteni próbálom a feleségem adta feladatokat. A kertünket – kb. 10 ár – teleültettük mindenféle zöldséggel, virággal, de a nejem még mindig talál egy fél vagy negyed négyzetméternyi helyet karalábénak, káposztának, na meg virágpalántáknak. A kertben szőlészkedem is, ma például permetezek, mert az okosabb barátaim szerint már megkéstem vele. Bizony az az igazság, hogy a 16 áras bennvalónk rendben tartása rendszeres munkát igényel(ne). Ez már nem hobbikert, itt meg lehet, meg kell izzadni, ha azt akarod, hogy egy-egy vendég vagy a szomszédság paraszti származású része ne mosolyogja meg az ügyetlenkedéseidet. Este 10-től megnézem a Hollandia–Ukrajna vetélkedőt, a hollandusok 3:2 arányban győztek. A labdarúgó-Európa-bajnokság pontosan egy hónapig fog tartani, napi két-három mérkőzéssel. A családban csak engem érdekel, a feleségem addig a másik szobában más műsorokkal gyarapítja általános ismereteit. Nem mindig volt így: az 1970–80-as években egyetlen készülék birtokában ő is nézte – nem feltétlenül kényszerből – a labdarúgást. Emlékszem, az olaszok világszinten fociztak akkor is, de míg én három-négy taliánnak jegyeztem meg a nevét, ő egy társasági beszélgetés során bizonyította sokoldalúságát: hét vagy nyolc olasz játékos nevét sorolta fel. (Igaz, mindez a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom idején volt...) Amúgy többször volt alkalmam tapasztalni, hogy a nők a futballhoz is értenek és még sok más olyasmire, ami eredetileg maszkulin specialitás volt.

¹ Írásom eredetileg naplónak indult 2021 júniusában. Végül a társadalom és sporttörténet több más területéről is születtek gondolataim.

Darvasi László kortárs író egyik novellahőse mondja: „Aki valaha is tanulmányozta az idevágó svéd, albán vagy ciprusi szakirodalmat, tudnia kell, hogy az édesanyák bármire képesek azért, hogy a fiukból ne legyen labdarúgó. A világ édesanyái úgy tartják, hogy a labdarúgás primitív sportág, a labdarúgók faragatlan emberek.”²

A modern labdarúgás sok változtatást hozott a szabályok terén. Csak egy párat említsek meg: a játékosnak a 19. századig nem szabadott a labdát érintenie, ha az a levegőben van; vagy: lesen van a játékos, mikor a labda elé kerül, mondták egykor. A 11-es büntetőt csak 1891-ben vezették be; később hálával szerelték fel a kaput. Eleinte 9 támadó játékos mellett egy hátvéd (!) és egy kapus állt. Olvastam valahol az interneten, hogy a futball legősibb formája már a kínai forrásokban is szerepel. Kr. e. 2000 körül a gyalogos katonák kiképzését, gyorsaságuk, ügyességük és találékonyságuk fejlesztését szolgálta. A 14. században Angliában és Franciaországban is betiltották (1314-ben, ill. 1320-ban) a játékot durvasága miatt, büntetésként pedig börtönnel fenyegették a futballozókat.³

A mai szurkoló meghökkenne a labdarúgás középkori olaszországi változatától is. Firenzében egy-egy csapat 27 főből állt. Egyedül csak a kapus vehette kezébe a labdát, a többiek rúghatták vagy ököllel üthették. A sátrak mellett zenekarok is voltak, zeneszó mellett zajlott a mérkőzés. (Ez volt ám az igazi szórakozás!!!)

De hazai vizekre evezve: egykoron kisvárosunk, Székelykeresztúr aranyifjúsága egy izgalmas mérkőzésre invitálta a futballrajongókat. A plakátok szerint egy afrikai csapatot hívtak meg barátságos mérkőzésre. A kijelölt órában valóban megjelent a két csapat, a 11 sötét bőrű játékos is. A cirkusz akkor kezdődött, amikor a szurkolók felismerni vélték egyik-másik fekete ábrázatú játékost, menet közben ugyanis lekopott a lábukra-arcukra kent festék...

Egy másik incidens sem vet jó fényt városunk labdarúgóinak a magatartására: idegenben játszottunk, és az egyik hátvédünk csúnyán lerúgta az ellenfél csatárát. A közönség füttykoncertje következett, mire a hibázó játékosunk letaszította térdig a gatyáját és megmutatta nekik

2 Darvasi László: *A titokzatos világválogatott*. Budapest, 2006, Magvető.

3 Ld. bővebben: *A labdarúgás története*. www.sulinet.hu, 2014/07/11., <https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/civilizacio/a-labdarugas-tortenete>. (Utolsó letöltés: 2022. 01. 27.)

a hátsóját. A játék félbeszakadt, mert a szurkolók beözönlöttek a pályára, és nagy volt a valószínűsége annak, hogy lincselés következik. A mieink, élen az edzővel, bemenekültek az autóbuszukba, és meg sem álltak hazáig.

Mára a futball közismerten igazi iparággá nőtte ki magát. A világ számos labdarúgójáért elképesztő összegeket fizetnek ki a klubok. Például Cristiano Ronaldót (aki jelenleg már – ismét – a Manchester Unitedben rúgja a bőrt) 2018-ban a Juventus 100 millió euróért vásárolta meg a Real Madridtól. Leo Messi (aki most már a PSG-nél focizik), 2017-ben 555 millió eurós szerződést kötött az FC Barcelona klubbal (4 évre). Ez minden idők legmagasabb fizetése, amelyet sportoló kapott, nem csoda, ha egy Messiről szóló újságcikknek azt a sokatmondó címet adták, hogy: „Messi csödbe viszi a Barcelonát!”

Orbán Viktornak a sportról alkotott gondolatait sokan osztják: „A pénz a sport ellensége is lehet. A teljesítményt meg kell fizetni, de a pénz bizonyos határ fölött a sport ellenségévé válhat. Több sportág már át is lépte ezt a határt. A focivilág ma egyre inkább ilyen.”⁴

A magyar futball közelmúltbeli teljesítményéről az író Kukorelly Endrének lesújtó véleménye van: „Hogy egészen őszinte legyek, több ízben megbeszéltem magammal, márpedig ezt nem nézem (a magyarjainkat focizni ugyanis), aztán meg ott ülök mégis és izgulok... Állandóan kikapnak a fiúk, szóval elég.”⁵

Darvasi László említett novellahősének sincs a legjobb véleménye a futballról: Ha lehetett volna választani, a XIX. században élt volna inkább, amikor a búzaórlásban a magyarok voltak a legjobbak a világon, és tengerük is volt, és Mikszáth Kálmán haza adhatta a szülőknek ifjú feleségét, hogy majd akkor viszi el újra, ha lesz tisztességes honoráriuma.

A futballrajongók (de nem csak ők) könnyen észrevehették, hogy az európai labdarúgásban mind nagyobb hangsúlyt kapnak a színes bőrű sportolók, akik gyakorta a jobb megélhetésért hagyják ott hazájukat. Lukaku, a belgák kongói származású sztárja a gyermekkoráról mesélve példákkal szemléltette, hogy ők milyen szegénységben éltek. Egyszer

4 Orbán: *A pénz egy határ felett a sport ellenségévé válhat.* www.444.hu, 2020 december 31., <https://444.hu/2020/12/31/orban-a-penz-egy-hatar-felett-a-sport-ellensegeve-valhat> (Utolsó letöltés: 2021. 12. 14.)

5 Fodor Péter: *Térfelcsere.* Budapest, 2009, Kijarat Kiadó.

rajtakapta anyját, hogy a tejet vizezi, így tartott ki a vásárolt tejmennység a hét végéig...

*

2021. június 18.

Valljuk be férfiasan, hogy az EB-nek köszönhetően egy hónapon át éjfélig vagyunk fent, a tv-készülékek előtt. Azzal a bizonytalansággal kelünk-fekszünk, hogy vajon ki lesz az új Európa-bajnok: Anglia, Franciaország, Olaszország, a spanyolok, a németek vagy egy kevésbé esélyes náció. Ezt még nem tudhatjuk, de a világ pillanatnyilag legjobb játékosát ismerjük. Egy alkalommal a kisunokám matektanára azzal indította a tanórát, hogy rákérdezett a gyerekekre, kiket tartanak a világ 3 legjobb focistájának. A vitába az egész osztály örömmel kapcsolódott be, jobbnak tűnt ugyanis erről beszélni, mint a mértani bizonyításokról. A fiúk Messit, Ronaldót, Lewandowskit, Neymart és még ki tudja, kiket jelöltek meg. Tévedés, mondta a tanár, a három legjobb: Messi, Messi és harmadszor is Messi.

A sport, úgy tűnik, más tanórán is vitatéma lehet. Hat évtizeddel ezelőtt, mikor jómagam is a középiskola padjait koptattam, minden hétfőn, magyarórán a szombati futballmérkőzést elemeztük. A tanár ugyanis szívéen viselte a helyi csapat sorsát, és egy-egy mérkőzés után előadta utólagos ötleteit: mit kellett volna tennie Holdasnak, az egyik hátvédnek, hogy Villám (ragadványnév, a lustaságára utal) időben labdához jusson, hogy egyenlítsünk, ne kapjunk ki újból. (Egy másik sztori: megtörtént, hogy a Keresztúr ellenében játszó idegen csapatnak kedvezett a bíró. A felháborodott helyi szurkolók berontottak a pályára, a bíró letérdelve esküt tett, hogy többé nem vesz sípot a szájába. A mérkőzés ezzel idő előtt véget ért.)

Visszatérve a hétfői magyarórákra: tanárunk felrajzolta a táblára a különböző helyzeteket, majd nyilak sokaságával jelölte meg a labda útját. A tanulóifjúság is véleményt mondhatott, és így általában a kicsengetés vetett véget a heves vitáknak. Ezek voltak akkor a legkellemesebb óráink.

*

2021. június 20.

Az EB-nek meg a kánikulának köszönhetően a sörfogyasztás most, júniusban a csúcokat döngeti (az asszonyok nem kis bosszúságára). A tévé képernyői is igazolják, hogy a Bukarestben megvívott csaták idején a vendégszurkolók jóvoltából egy-két nap alatt megdőlt a havi átlagfogyasztás sörből. Különben az egyiptológusok azt is tudni vélik, hogy a háromezer évvel ezelőtti piramisépítések is nagyban segítették a sörivás elterjedését. A nagy hőség ellensúlyozására a munkások napi négy liter sört kaptak munkaadóiktól. (Ettől akár éneklő jókedvük is támadhatott volna). Lehetett ott pisilés!

Az újkor sörivó bajnokainak, úgy gondolom, a cseheket meg a németeket nevezhetjük ki, ez utóbbiak igazi ünnepeket tartanak, tartottak, beleértve a hitleri időket is. Egész más a helyzet a muszlim országokban. Ők jobban tudják, mint mi, hogy az étletanilag szükséges ital kizárólag a víz. Ezekben az országokban nincs érdemi sörfogyasztás sem. Egy indiai indonéz vagy egy maláj együttesen sem fogyaszt el egy évben annyi sört, mint amennyit mi egy jó focimeccs egyetlen félideje alatt.⁶

Egy kis kitérő: városunkban az egykori május elsejei majálisok a Sós-kúton zajlottak. A szokásos menühöz hozzátartozott a két koma, két barát által vásárolt ládányi sör is, amit déltől estig elfogyasztottak. Ez 10-12 üveg sör per koponya. Közben elénekelik a repertoárjuk összes nótáját. Nem tudom, az életemet hol rontottam én el – kezdi az egyik koma, mire a másik, mert magára is érvényesnek tartotta ezt a gondolatot, bekapcsolódott a nótázásba. A következő percek már arról szólnak, hogy a kecskebéka fölmászott a fűzfára. Aztán kiderül, hogy a két jóbarát ízlése azonos a nőket illetően is, hiszen előnyben részesítik a telt idomúakat, azokkal szemben, akik olyanok, mint valami szőlőbeli száraz karó. Eszükbe jut az is, hogy milyen csodálatos, más volt a legényélet, amikor kiálltál a kapuba, egyet-kettőt kurjantottál, s a lányok mindjárt tudták, hogy kivel van dolguk. Aztán kedvük kerekedik egy kirándulásra Rozival, és becsszóra ígérnek a lánynak, hogy unatkozni nem fognak. Következik egy rövid szünet, ezalatt bevágnak 4-5 miccset,

6 Ld. bővebben: *A sör, a disznóhús, a muszlimok és Európa*. www.kotoszo.hu, 2016. 03. 22., https://kotoszo.blog.hu/2016/03/22/a_sor_a_disznohus_a_muszlimok_es_europa (Utolsó letöltés: 2022. 01. 28.)

majd az asszonyok próbálják meggyőzni az öregfiúkat, hogy haza kéne menni, mert esteledik. Több sem kell ötletből, a két férfi arca felragyog, és egy újabb üveg sört már úgy nyitnak fel, hogy rázendítenek újabb kedvencükre: Esteledik a faluban, haza kéne menni...

A sportnak semmi köze a politikához, a politikának a sporthoz. Ez volt az a tétel, amit hangosan és látványosan megcáfolnak a tények. Például: a müncheni polgármester kezdeményezte, hogy a magyar melegellenes törvény ellen tiltakozva fessék szívérványszínűre a német–magyar meccs idejére az arénát. Az UEFA ezt az ötletet elkaszálta, azonban több német stadion és klub vezetése is fittyet hányt a tilalomra és szívérvány színekben virított. (Június 10-én, az EB előestéjén engedték tovább a magyar Parlamentben azt a módosító javaslatot, amely korlátozná a nemváltoztatás vagy homoszexualitás megjelenítését és népszerűsítését.)

*

2021. július 25.

A júliusban induló tokiói olimpiát, mint ismeretes, nem fújták le. De miért? Ennek több oka van, egyesek politikai jellegűek. Japán 15,4 milliárd dollár értékű befektetést dobna ki az ablakon, írja a sajtó. A huszadik században a sport népszerűségénél és elterjedésénél fogva sok esetben a politikai vezetők eszközévé vált. Az 1936-os berlini olimpián az amerikai Jesse Owens négy számban is aranyérmet nyert, amely egymaga zúzta szét Hitler árjamítoszatát. Az olimpia után otthon, az Amerikai Egyesült Államokban a színes bőrű sportolónak nem a megfelelő fogadtatásban volt része. Ő panaszkolta el: „Én még mindig nem utazhatok a busz első felében. Ahogy Hitler sem hívott magához, hogy kezet fogjon velem, úgy a Fehér Ház elnöke sem hívott meg a kézfogásra.” (Az 1936-os németországi olimpiával Hitlernek a célja a leendő német birodalom és a náci ideológia hatalmasságának és felsőbbrendűségének reprezentálása volt. Zsidókat még a nézőtérre sem akartak beengedni.)⁷

Muhammad Ali háromszoros ökölvívó világbajnok az 1960-as római olimpián félnehézsúlyban aranyérmes lett. Szülővárosába hazatérve

⁷ Jesse Owens és a berlini olimpia. index.hu., 2016. aug. 03. (Utolsó letöltés 2021. 11. 08.)

azt tapasztalta, hogy a faji megkülönböztetés miatt alig vettek tudomást olimpiai címéről, ezért felháborodásában az Ohio folyóba dobta aranyérmét. 1967-ben Ali katonai behívót kapott, a vietnámi háborúban kellett volna harcolnia. Megtagadta a katonai szolgálatot, amiért 5 éves börtönbüntetésre és 10 ezer dolláros pénzbüntetésre ítélték. A New-York-i bizottság bevonta bokszenvedélyét, a Bokszzvilágszövetség pedig megfosztotta bajnoki címétől. Tudni kell róla, hogy nemcsak nehézsúlyú ökölvívó volt, hanem polgárjogi harcos és ENSZ békenagykövet is.⁸

Magyar példával illusztrálva a gondolatot: Hajós Alfréd neve sokak számára ismerősként hangzik. Építésmérnök, gyorsúszó, labdarúgó, labdarúgó-játékvezető, újságíró, a magyar labdarúgó válogatott szövetségi kapitánya, az első magyar olimpiai bajnok. Az 1896. évi nyári olimpiai játékokon – az első újkori olimpián – Athénban a 13 fokos tengervízben megrendezett versenyen megnyerte mind a 100 méteres, mind az 1200 méteres gyorsúszó számot. Sportsikereinek köszönhetően a zsidótörvények hatálya alól kezdetben mentességet élvezett. A nyilasuralom idején viszont már bujkálnia kellett.⁹

Hadas Miklós és Karády Viktor tanulmányában¹⁰ olvasható az az anekdota, mely szerint 1949-ben egy hétfői reggelen Rákosi Mátyás megkérdezi titkárától, mennyi volt a tegnapi Vasas-Fradi meccs eredménye. A titkár, szerencsétlenségére, azt válaszolja, hogy nem tudja, mivel a hétvégén sokkal fontosabb politikai kérdésekkel volt elfoglalva. Erre Sztálin legjobb tanítványa (Rákosi) imígyen oktatja ki: a sport igenis fontos politikai kérdés, különösen, ha egy „baloldali” és egy „jobboldali” futballcsapat találkozájáról van szó.

A moszkvai 1980-as olimpián köztudottan nem vettek részt a nyugati államok, aztán 1984-ben Moszkva erre úgy válaszolt, hogy bojkottálta a Los Angeles-i játékokat. Románia egyedül döntött úgy a szocialista tábor országai közül, hogy a Kreml döntésétől eltérően kiküldi sportolóit Amerikába. Nyilván ez a Nyugat szimpátiáját váltotta ki Románia iránt. A román politikai vezetés azonban kettős játékot űzött. „A Kárpátok géniusza” megtiltotta a román olimpiai sikerek közlését a sajtóban. Amúgy egyetlen újságcikk sem említette meg, hogy milyen

8 Ld. bővebben: *Muhammad Ali*. www.wikipedia.hu/wiki/Muhammad_Ali (Utolsó letöltés: 2022. 01. 28.)

9 Pecsők László: *Hajós Alfréd, az olimpián túl*. Budapest Főváros Levéltára.

10 Futball és társadalmi identitás. *Replika*, 17–18. 1995. 87–149. p.

kedvező fogadtatásban volt része a román sportolóknak Amerikában. A nyugati híradások szerint a román sportdelegációt a százezres tömeg felállva fogadta a stadionban, 10 000 amerikai énekelte a román himnuszt, a Trei culori-t a román kajakosok győzelmekor, és hasonló számú résztvevő tapsolt a román női tornacsapat győzelmének. És megáll az ész: a bukaresti propaganda azt hangsúlyozta, a hús román érem természetes következménye volt annak, hogy az ország élén Nicolae Ceaușescu áll. A következő évben, 1985-ben a Nemzetközi Olimpiai Bizottság elnöke, Antonio Samaranch látogatott el Romániába, és Ceaușescunak a legmagasabb olimpiai kitüntetést, az olimpiai aranyérmét nyújtotta át.

Egy hasonló, szinte hihetetlennek tűnő példa az 1986-os Európai-kupa Bajnokság: a bukaresti Steaua nagy győzelme Sevillában a Barcelonával szemben. A román kommentátor utólag a következőket nyilatkozta: „Am ajuns în dimineața meciului (!) la Sevilla. Fără bani, fără cazare. Cu sandvișuri în pungă. Mi se spusese de la București că atunci când camerele televiziunilor îl vor arăta pe regele Spaniei, Joan Carlos, să nu pomenesc nimic despre el.”¹¹ (A mérkőzés napján érkezünk Sevillába. Pénz és szállás nélkül. A tasakjainkban szendvics. Bukarestben meghagyták, hogy amikor a tv-kamerák a spanyol királyt mutatják, ne említsek semmit se róla.) Amúgy ennek a mérkőzésnek a román bemondója nem Cristian Țopescu, az elismert román tudósító volt, mert kegyvesztett lett, miután felvetette egy beszélgetésen a külföldi transzferek liberalizálásának gondolatát a román labdarúgók számára.

A *Krónika* című napilap jóvoltából egy kis ízelítőt kaphatunk az 1952-ben megrendezett helsinki olimpiáról. Az interjúalany, Uray Zoltán közel 70 évvel ezelőtt vett részt a nyári olimpián, a román törcsapat tagjaként. „Akkoriban – mondja az egykori sportoló – nem voltunk túlságosan jó viszonyban a nyugati államokkal, és a Szovjetunió delegációja kijelentette, hogy ők a nyugati táborba nem mennek, csináljanak a szervezők egy külön tábort a szocialista országok sportolóinak. A nyugatiak olimpiai táborát nem is láttuk.” Az egykori versenyző elmondása szerint egyáltalán nem volt megengedve a más nemzetekkel való ismerkedés. „Minden 4 ember mellé ki volt rendelve

egy szekus tiszt. Mellettünk laktak a magyar csapat tagjai, de nekünk nem volt szabad szóba állnunk a vívóikkal.”¹²

Még egy példa a politika és sport összefonódására: a Steaua rendszerváltás előtti nagyembere Ceaușescu nagyobbik fia volt. Valentin utólagos megítélése igen megosztja a sport rajongóit, a tények azonban tények maradnak. Az 1988-as Kupa-vetélkedők döntőjén a Steaua ellenfele a Dinamo volt. Köztudott, hogy ez utóbbi a Belügyminisztérium, a rendőrség és a Securitate csapata volt, támogatói nem kis hatalmú tábornokok. A mérkőzésen a bírói brigád nem adott meg egy Steaua által rúgott gólt (az utolsó percben), Valentin lehívta a Steaua játékosait a pályáról, a bírók pedig átadták a kupát a Mircea Lucescu által vezetett Dinamónak. Másnap az országos szövetség úgy döntött, hogy mégiscsak érvényes volt a Steaua gólja, a kupát elvették a Dinamótól és átadták a Steauának. Ilyen eset sem fordult elő korábban a világtörténelemben! Nem csoda, hogy a Steaua 1986–89 között 104 olyan bajnoki meccset vívott, hogy egyszer sem veszített. Ha szükség volt rá, a mérkőzéseket meghosszabbították mindaddig, amíg a Steaua átvette a vezetést. 1988 szeptemberében Nagyváradon a katonacsapat az FC Bihor ellen játszott, és a Steaua 3 : 2-re győzött a 98. percben rúgott góllal!¹³

A Ceaușescu éra nagy húzása volt az is, amikor Ceaușescu szülőfalujának 18 : 0-ás eredményre volt szüksége a döntő mérkőzésen ahhoz, hogy bejusson a B ligába. Hogy, hogy nem, de sikerült nekik! Scornicești lakossága különben sosem haladta meg a 15 000-t, de egy 25 000 férőhelyes új stadionnal büszkélkedhetett. (A rendszerváltás után a scornicești-i csapatot megszüntették.)

Ceaușescu „értékes útmutatásai” a sportéletet is megcélozták. Miután a Steaua a már említett Európa-kupát elhódította, itthon a főtitkár elvtárs fogadta a csapatot, és azt tanácsolta nekik, hogy még többet eddzenek, hogy egy következő megmérettetésen ne büntetőrúgásokkal kelljen eldönteni a győztest...

A politikusok egy része maga is űzte (űzi) egyik-másik sportágat, általában amatőr szinten. Egy Zod nevű orosz tábornok írta Kádár Jánosról: „Nyugodtan kijelenthető, Kádár amatőr sakkozó volt, nem

12 Nánó Csaba: Helsinki olimpiai falu egy szigeten. *Krónika*, 2021. aug. 01.

13 Ld. bővebben: *Gazeta sporturilor*, 2013. 02. 17. „Dezvăluire după 25 de ani”.

több. Ám nem is kellett hogy több legyen. Karrierjét a politikában csinálta meg. Persze, el lehet játszani a gondolattal, hogy mi lett volna, ha mégis inkább a sakk felé fordul, megszerzi a nemzetközi mester címet és nem politizál. El lehet játszani, de mit érnének vele.” Ugyanebben a cikkben Portisch Lajos nagymester is összefoglalja emlékeit: „Kádár partnere Karpov nagymester volt, az enyém Pavlov szovjet nagykövet. Két parti döntetlennel végződött, a harmadikat a Karpov–Kádár páros nyerte meg. Karpov akkor még nem játszott nálam jobban, de Kádár jobban játszott, mint Pavlov.”¹⁴

(Bernath Aurél írja Kádárról, hogy a 30-as években sikeresen szerepelt egy kezdők számára rendezett versenyen és jutalmul Engels: *Anti Dühring* című könyvét kapta. Emlékezései szerint ez az olvasmány alapvetően meghatározta gondolkodásmódját.)

Nicolae Ceaușecuról ebben a témában megemlítik, hogy egyik kedvenc sportága a röplabda volt, amit amatőr szinten űzött a snagovi villájában. Gondolom, nem rosszindulatú túlzás, hogy gyakran hagyták, hogy az ő csapata győzzön, vagy pl. elnézték neki, ha a labda eléréséhez belekapaszzkodott a hálóba. (Ceaușescu egyik felmenője Néró császár is lehetne: a római kor elején a császárok még megtúrták az olimpiai játékokat. Néró pl. személyesen vett részt olimpiai játékokon és fogataival, versmondásaival győzött is. De a biztonság kedvéért mindenki másnak megtiltotta a benevezést. Ha úgy tetszik, a sport már akkor a politika eszközévé vált.) Megjegyzendő, hogy a mi scornicești-i főtitkárunk fő szenvedélye a vadászat volt. Hatalmas fegyvergyűjteménnyel rendelkezett, a legtöbbet ajándékként kapta országvezetők romániai látogatása alkalmával. Az ajándékozók között említhetjük II. Erzsébetet, Nagy-Britannia királynéját, vagy Brezsnyevet, a Szovjetunió elnökét is. Az egykori II. Károly román király arany díszítésű puskája (1933-ban gyártották) is Ceaușescu tulajdonába került, majd a kommunista éra végeztével egy árverésen 32 000 euróért kelt el.¹⁵

Az internet jóvoltából a nagyhatalmú orosz elnök, Vladimir Putyin sportok iránti rajongásáról is sok érdekességet olvashatunk. Egy

14 Éljen május elseje! www.sakkozmindennap.blog.hu, 2015.május 01., https://sakkozmindennap.blog.hu/2015/05/01/eljen_majus_elseje_689 (Utolsó letöltés 2022. 01. 27.)

15 Arma de vânătoare a lui Nicolae Ceaușescu, scoasă la licitație. www.ziarulincomod.ro, 2017.07.04. <https://www.ziarulincomod.ro/arma-de-vanatoare-a-lui-nicolae-ceausescu-scoasa-la-licitatie> (Utolsó letöltés: 2022. 01. 29.)

terjedelmesebb írás sokatmondó címe: „Putyin legyőzhetetlen, mindenkit földhöz vág”.¹⁶ A cikk első megállapítása az, hogy Putyin reneszánsz ember, a világon mindenhez ért. Valószínűleg csak szerénységén múlik, hogy a téli és a nyári olimpiák minden férfi versenyszámában nem ő képviseli egy személyben Oroszországot. Önéletrajza szerint már 11 éves korától dzsúdózik. Dzsúdóimádata magas pozíciókat hozott neki: a nemzetközi szövetség tiszteletbeli elnökévé választotta. Karatében is kipróbálta magát: a fekete övig jutott, aztán 8 dannel is megajándékozták. „Vén fejfel – gúnyolódik a cikkíró – az orosz elnök hokizni is megtanult”. Medvegyev volt miniszterelnökkel rendszeresen tollaslabdázottak. Hogy Oroszországba Forma-1-es futam került, az Putyinon is múlt. 2010-ben egy F1-es kocsiba is beült, és 240-es tempóra gyorsított a bemutatón.

Egy másik „jófiú”, Észak-Korea jelenlegi diktátora a sportot is egyedi módon űzi. A nagyvilág nyilván nem sokat tud róla, de azt pl. tudni véli, hogy gyermekkorában szeretett kosárlabdázni és rollerezni. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy 13-14 éves korától dohányzik (ez ugye nem feltétlenül egészséges életmódra utal.) De az alattvalói úgy tudják, hogy 3 évesen már tudott autót vezetni, ezt ott forradalmi tettként (?) könyvelik el. Mostanság sél és kosárlabdázik.

A koronavírus-járvány miatt a Koreai NDK sportolói nem vettek részt a nyári tokiói olimpián. A visszalépés a Koreai Köztársaság (Dél-Korea) reményeit is lelohasztotta, a déli szomszéd ugyanis abban bízott, hogy közös csapat indításával újrakezdődhetnek a béketárgyalások. A 2018-as téli játékokon történt közeledés: Kim Dzsongun a hűgát küldte Dél-Koreába, a két delegáció egy zászló alatt vonult a megnyitón, és közös női jégkorongcsapatot indított.

Politikusok és a sport kapcsolatáról példálózva nem hagyható ki Fidel Castro neve sem. Több mint négy évtizedig volt Kuba első számú vezetője, és azt vallotta, hogy a sportnak köszönheti harci szellemét. Úszott, atlétizált, baseballozott, kosárlabdázott, stb. Amúgy egy horgászvetélkedőn Hemingway társaságában szórakozott, Maradona, a világsztár pedig gyakori vendége volt. Castro állítólag a baseball-karrier is választhatta volna, ha nem úgy alakul, hogy forradalmi útra lép.

16 Fehér János: Putyin legyőzhetetlen, mindenkit földhöz vág. www.index.hu, 2015.02.17. (Utolsó letöltés: 2021. 08. 02.)

Egy mítosz szerint annyira tehetséges dobó volt (baseball), hogy majdnem leigazolta a Washington Senators profi csapata.

A sporthoz is kötődő politikusok listáján megemlíthető a véreskező ugandai diktátor, Idi Amin könnyűsúlyú bokszbajnok is, de az amerikai tengerészgyalogosok által likvidált terrorvezér, Oszama bin Laden állítólag a röplabdáért élt-halt.

„Mens sana in corpore sano” – hirdette egykori iskolám tornatermének ajtója fölött a közismert latin szöveg. Ennek kapcsán hadd említsük meg, hogy az 1980-as években mit ír Bálint Tibor a *Nyargaló ihlet* című kötetében: „Az irodalomnak semmi köze a sporthoz.” Az író még azt is tagadja, hogy ép testben mindig ép lélek lakozik, s az alapvető nagy hazugságok közé sorolja ezt az állítást. „Csak rá kell pillantanunk az irodalomtörténetre, s mindjárt láthatjuk, hogy sokszor mily szánandó, törekeny, beteg test hordozta és szolgálta a legtündöklőbb lelkeket. Arany Jánost gyenge szeme alkalmatlanná tette a mezei munkára, amiatt kellett taníttatnia szegény szüleinek, s betegsége kényszerére lett költő. Beszélhetnénk Heine matrac-sírjáról, Proust ágyhoz és szobához kötöttségéről, Dosztojevszkij epileptikus rohamairól s a vak Miltonról, aki lányainak tollba mondta az *Elveszett paradicsomot*. S beszélhetnénk a legköltőibb betegségről is, ahogy Szerb Antal nevezi a tüdőbajt, melynek lázában írta legszebb verseit Kisfaludy Károly, Reviczky Gyula, Tóth Árpád s annyian mások...” (*Sportszellem és irodalom*, 34. o.)

Egy pár évtizeddel később Esterházy Péter az *Utazás a tizenhatos mélyére* című könyvét így indítja: „Futballozni mindenki futballozott, az is, aki nem, ez a futball sine qua nonja, de nem mindenki futballista. Szerintem – írja egy kicsit tovább – az ún. életben sem kell állandóan nyerni. De a futballpályán igen. Aki ott nem akar nyerni, az nem tiszteli a játékot. Az élet pedig megnyerhetetlen.” Utolsó könyvében (*Hasnyálmirigynapló*) többször is leírja, hogy a napjait Barcelona-meccs nézésével zárja. Még csak egy idézet Esterházytól: „Amúgy ősi futballista családból származom. Ha a Habsburgok alatt még nem is, elképzelem miniszterelnök nagyapámat, ahogy elviharzik a szélen, háromszögél, Ferenc József császárral, majd a kifutó II. Vilmos fölött a hálóba emel, a gonosz Clemanceau persze lest ítél, lefújja az egész világháborút és megkötik a rémes Párizs melletti békediktátumokat... én és minden

testvérem is futballoztunk, nem csak úgy szórakozásból a ház előtt vagy a réten, hanem rendszeren, csapatban, egyesületben.”¹⁷

*

2021. augusztus 24.

Foci-Eb, olimpia immár lejárt, a sport azonban folyamatosan jelen van az életünkben.

Rendkívüli szerepe a társadalomban vitathatatlan. Kijelenthető, hogy a sport általi globalizáció szemtanúi vagyunk. Egy eléggé újkeletű sportág, a gombfoci megszállottja mondja: ami a nőnek a gyerek, nekem az a gombfoci. (Érdemesnek tartom egy kicsit elidőzni ennél a sportágnál, amit egykor a magyar szakszövetség elnöke, Horváth Imre hungarikumnak nevezett. Amúgy a gombfoci hivatalos neve: szektorlabda. Alighanem a férfiak nagy többsége játszott már. Itt nincs korhatár, egy ügyes gyermek is lekörözhet egy felnőttet, és nincs protekció, a vezérigazgatónak is ki kell szednie a labdát a kapuból, ha gólt kapott. Marosvásárhely és Kolozsvár az erdélyi gombfocizás két nagy fellegvára. A vásárhelyi profik listáján színészek, orvosok, atléták, rádiós riporterek, egy lelkész, két tanár, egy zeneszerző, mérnökök, egy fogtechnikus, RMDSZ-es tisztségviselők is rajta vannak. Ma nosztalgia-bajnokságokat szerveznek, sörözéssel egybekötve).

*

Lássunk zárásként pár írói véleményt a sportról, a futballról: Sir Walter Scott mondja, hogy „a fiúk le kell vetkőzzenek függetlenül az időjárástól, és ha netán leestél, tudjad, hogy az életben vannak ennél rosszabb dolgok is. Az élet különben olyan, mint egy futballmeccs”.¹⁸

Ugyanebben a cikkben George Orwell is idézik, az *1984* című regény szerzőjét: „a futballnak semmi köze a fair play-hez. A gyűlölethez, a féltékenységhöz, az irigységhez, az erőszakhoz kötődik”.

Oscar Wilde dramaturg írja a rugbyról, hogy barbároknak való játék, amit úriemberek játszanak, a futball pedig uraknak kitalált játék, amit viszont barbárok játszanak.

17 Esterházy Péter: *Utazás a tizenhatos mélyére*. Budapest, 2006, Magvető Kiadó.

18 Ld. bővebben: „Zece scriitori, fani ai fotbalului”. www.adevarul.ro, 19. aug. 2012. (Utolsó letöltés: 2021. 08. 21.)

Hemingway több sportot űzött: vízilabdázott, bokszolt, amerikai futballozott, atletizált, horgászott, vadászott. Boksztehetségét többre tartotta írásművészeténél: „A boksz minden, az írás semmi.”¹⁹ Darnon Joung írja a ma emberéről: „Többször ér cipónk talpa a fék-, illetve a gázpedálhoz, mint a járda kövéhez.” A francia író és filozófus, Albert Camus az egyedüli olyan labdarúgó, aki irodalmi Nobel-díjas. Kétségtelen, hogy az utóbbi évtizedekben bekövetkezett, életmódban tapasztalható változásokat jól mutatják a szabadidő szerkezetében és felhasználásában végbement módosulások. A kutatások arra engednek következtetni, hogy a sport mint szabadidős tevékenység, háttérbe szorult. Miközben a technikai fejlődés nyomán az emberek szabadideje nőtt, sok esetben egysíkúvá vált. Többet tévézünk, internetezünk, a fiatalok nagy részének kedvenc időtöltése az okostelefonhoz kapcsolódik, stb. Ennek persze egészségügyi vetületei is vannak. Elhízó társadalmunkra a mozgáshiány jellemző. A mai túlsúlyos gyerekek nagy valószínűséggel túlsúlyos felnőttek lesznek. Mozgással, sporttal mindez megelőzhető lenne. Számos teóriát dolgoztak ki arról, hogy milyen célból kezdett el sportolni az emberiség. Az energiafelesleg-elmélet szerint az ókor emberének lehetett először szabadideje, vagyis olyan része a hétköznapijainak, amit nem kellett munkával töltenie. Egy másik álláspont, a játékelmélet szerint az emberben – mint a legfejlettebb emlősök legtöbbszörében – eleve ott rejlik a játékoság és a versengés szeretete. Az ókori olimpiák fontos hozadéka az volt, hogy a játékok idejére szüneteltek a görög városállamok közötti harcok. De jó lenne, ha ez mai világunkra is érvényes lenne!

19 Iván Viktória: *Örökké a nők körül*. www.lafemme.hu, 2012 május, http://www.lafemme.hu/kultura/185_orokke_a_nok_korul (Utolsó letöltés: 2022. 01. 27.)